

Geografie zemědělství

Úvod

Vyučuje: Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.

Stručná historie a vývoj příslušné disciplíny ekonomické geografie

- Počátek GZ = práce z 18. a 19. st.
- Zakladatel GZ: J.H. Thünen
 - teorie o rozmístování zemědělské výroby (1826)
- Dříve zájem ekonomů a zem. odborníků
- „agrární geografie“ 1871, Antverpy
- W.Götz (1881) – německý geograf
- Konec 19. st. – osamostatnění GZ
- Mödling u Vídně (1894) a F.Heiderich
- První učebnice GZ - J.P. du Grenédan (1903)

Stručná historie a vývoj příslušné disciplíny ekonomické geografie

- H. Bernhard (1915) :
 - „ Úkolem geografie zemědělství je zobrazovat podmínky zemědělství podle místa a objasňovat je společně s různými přírodními, hospodářskými a kulturními podmínkami“.
- H. Brunhes (1927):
 - „ Geografie zemědělství je částí geografických věd , která se zabývá studiem venkovského života a zkoumá spojení mezi různými formami zemědělství a prostředí v kterém se rozvíjí“.
- L.Symons (1968):
 - považuje za hlavní předmět studia geografie zemědělství různé modely lidské práce na půdě.
- J.Demek (1979)
 - „geografie zemědělství zabývá zákonitostmi rozmístění zemědělství“
 - Předmětem studia je zemědělská výroba, a to zejména její rozmístění, na základě jejich jednotlivých forem, zaměření, struktury, intenzity apod.
- A.N. Rakitnikov (1970):
 - podle něj se geografie zemědělství zabývá studiem druhů a výsledků využití půdy systémem rostlinné a živočišné výroby v jejich vztahu ke způsobu hospodaření, faktorům přírodního prostředí, obyvatelstvu a jeho způsobům výroby a ostatním hospodářským odvětvím.

Zásadní vývojové myšlenkové směry a teorie dané disciplíny

- hromadění poznatků o nově objevených regionech (konec 18. st, 19. st) -> rozvoj výrobních sil (kapitalismus)
- A.Thauer (1806) podrobně rozdělil hospodářství (poč. 19. st) -> základy ekonomiky zemědělství
- A.Smith, D.Ricardo (oba Ang.) = autoři teorie o pozemkové rentě
- T.R. Malthus = teorie o vztahu mezi vývojem produkce potravin a růstem počtu obyvatelstva se ukázala jako nesprávná
- A. Humboldt = velký vliv na rozvoj GZ (1805-1811)
- Dále např.: K.Ritter (Něm.) a H.Nicolet (Fr.)
- -> „období 1.sv.v.“

Období kolem 1.sv.v.

- E. Hahn (Něm.) – jeho práce jsou podkladem pro „agrární geografii“
- A. Hettner () – velký vliv na
 - společně s E.Hahnem věnovali ve svých pracích pozornost i historii vzniku a šíření zemědělství a závislosti zemědělství na přírodních podmínkách.
- T.H. Engelbrecht
- O.E. Baker a V. Finch (oba USA) – základ především tzv. regionálního směru v geografii zemědělství
- R. Bernard (Něm.) - důraz závislost zemědělství nejen na přírodních podmínkách, ale i na kulturních a hospodářských podmínkách.

Meziválečné období

- G.G.Chisholm (1925) - autor vystupuje jako hlavní představitel anglo-americké školy, tzv. „business geography“.
- P.Hesse,, A.Lösch či E.Scheu (1928) – vymezení zemědělských zón
- L.D. Stamp (1931) – land-use
- O.E. Baker (1926) či E.F. Foster – vyčlenili v USA 800 zemědělských oblastí
- R. Valkenburg (1931) - vytvořil regiony na základě kombinace procentuálního zastoupení jednotlivých plodin.
- C.O. Sauer (1938) – zvláštní historický směr
- N.I. Vavilov (1926) - hledal centra domestikace kulturních rostlin

Období po 2. sv.v.

- Teorie v závislosti na nedostatku potravin
- P.George (1946), M.Sorre (1947), J. de Castro (1952) - regionální a sociální diference ve výživě
- Nástup FAO, OSN
- H. Boesch (1964) - geografie světového hospodářství
- E.Otremby (1960) – věnuje pozornost řadě přírodních, historických, ekonomických a geografických pojmů s GZ spjatých
 - > „Statistická revoluce“

Období statistické revoluce

- Využívání bohaté statistické základny především pak pro rozpracování statisticko-formálních metod vyhodnocování typů a teoretických modelů zemědělské výroby, vymezení regionů, jakož i studium interakce zemědělské výroby a prvků prostředí v kterém se formuje
- J.D. Henshall - 1967
- D.W. Harwey – 1966
- R.Chorley – P.Haggett – 1967
- P.George (1962)
- H.F. Gregor (1970)
- D.B. Grigg (1974)
- L.Symons (1968)
- G.Enyedi (1965)
- A.N.Rakitnikov (1970)
- J.Kostrowicki (1973).

IGU - mezinárodní geografická unie

- 60. léta – studium využívání půdy (L.D.Stamp), následně pak H.Boesch
- Od 1964 – typologie zemědělství (J. Kostrowicki)
- 1976 – sjezd IGU v Moskvě
 - Vytvořeny 2 nové komise
 - komise Zemědělské produkce a světových zásob potravin (předseda J.Kostrowicki)
 - komise Vývoje venkovského prostředí, předseda G.Enyedi z Maďarska.

IGU – Tokio, Paříž, Sydney, Washington

- Tokio 1980
 - nová komise – Srovnávací výzkum v potravinářských systémech světa (předseda M.Shafi z Indie).
- Paříž 1984
 - nová komise – Měnící se zemědělské systémy (předseda M.J. Troughton z Kanady)
 - byla vytvořena pracovní skupina – Dynamika systému využívání země (předseda R.D. Hill z Hongkongu)
- Sydney 1988
 - nově ustanovena komise – Geografie zemědělství a venkovské osídlení (předseda P. Courtney z Austrálie)
- Washington 1992
 - komise Geografie hladu a zranitelných potravinových systémů, předseda H.G. Bohle z Německa a studijní skupina Trvala udržitelnost venkovských systémů, předseda I.R. Bowler z Velké Británie
- Haag 1996
 - Pokračuje činnost obou komis z Washingtonu
- Soul 2000
 - komise – Změny využití a pokryvu ploch (předseda A.Mather z Velké Británie) a pokračují v činnosti komise Trvale udržitelný rozvoj a venkovské systémy (předseda CH. Bryant z Kanady) a komise Geografie hladu a zranitelných potravinových systémů, předseda E.Downing z Velké Británie.

Hlavní představitelé GZ ve světě a v ČR (Československu)

- Počátkem 90. let 20. st. - pozornost GZ se zaměřuje na otázky studia:
 - restrukturalizace zemědělství ve vztahu k novým požadavkům společnosti
 - přepracování metodiky Land Use a Land Cover,
 - postavením státu v zemědělských změnách,
 - zemědělství a zachování agroekosystémů,
 - posilnění trvale udržitelného rozvoje zemědělství ve spojení s venkovským prostorem a rovněž otázkám potravinových zdrojů a rezerv.

Odborné publikace poslední doby

- A.S. Mather (1986),
- D.J. Briggs (1989),
- J.T. Pierce (1990),
- P. Mc Michael (1992),
- I.R. Bowler (1992),
- R.K. Turner (1993),
- D.Grigg (1995),
- T.Dyson (1996),
- B. Ilbery (1998),
- H.Buller,
- K.Hoggart (2001),
- I.R. Bowler,
- C.R. Bryant (2002),
- G.Robinson (2004),
- M. Woods (2005).

Vývoj GZ na území ČR (ČSR)

- poznamenán pracemi z druhé poloviny 19. st. (Thaer, Schwerz)
- největší vliv na formování této disciplíny u nás měly především práce ze začátku 20. století ve stylu tzv. **obchodní geografie**
 - V. Dvorský – „Všeobecný zeměpis obchodní“ (1921 až 1924)
 - F.Štůla (1922) - autor hospodářského zeměpisu
 - J.Hromádka (1944) - autor rozsáhlého „Všeobecného zeměpisu hospodářského a obchodního.“
- regionalizaci zemědělské výroby
 - V.Novák (1925)
 - E.Reich (1934).
 - J Stocký (1935).

Období po roce 1945

- Nové sféry vlivu, „marxismus“,
- Práce v rámci GZ lze rozdělit do 7 skupin:
 - regionalizace ČSSR
 - » L.A. Avdějičev (1962), A. Götz (1969), G.Kruglová, Z.Hoffmann (1971), K.Zelenský (1976),
 - monografické zpracování vybrané zem. plodiny v ČSSR
 - » Cukrová řepa - J.Tarábková (1963), vinná réva - Z.Mocko (1975), brambory - J.Sabaka (1968), chmel - J.Dvořák (1976), obiloviny - A.Věžník (1989) atd.
 - komplexní problematika geografie zemědělství
 - » A.Götz (1974,1977), zázemí města Bratislavy – K.Ivanička (1971), Pardubic a Hradce Králového – V.Häufler (1960), Plzně – J.Dvořák (1972), Brna – A.Věžník (1985), Severomoravského kraje – G.Kruglová (1972), v oblasti Tríbeč – Vtáčnik – P.Spišiak (1987).

Období po roce 1945

- interakce zemědělství a životního prostředí
 - » A.Götz., G.Kruglová, (1975), S.Juránek (1982), G.Kruglová (1974), J.Ungerman (1977), A.Věžník (1986)
- využití půdy, analýza vývoje půdního fondu
 - » I.Bičík (1979), I.Lepka (1978), F.Žigrai (1980), P.Spišiak (1984), M.Viturka (1984), J.Feranec, J. Ořahel (1989) apod.
- komplexně geografická díla
 - » J Demek a kol. (1977), V. Häufler (1984), L. Mištera a kol. (1985)
- učebnice ekonomické geografie
 - » M.Riedlová, R.Prokop (1967), M.Blažek a kol. (1967), K. Ivanička (1971), M.Riedlová, M.Blažek, F. Brabec (1983), K.Ivanička (1983), L.Skokan, V.Hrala, I.Vitvarová (1988), V.Hrala a kol. (1975), I.Bičík (1982), A.Věžník (1987,1989) apod.

Období transformace

- vznikla celá řada prací řešící problematiku geografie zemědělství se zaměřením na:
 - *Regionální diferenciaci, které se vytvářely během procesu transformace zemědělství na území ČR*
 - » A.Götz (1994), A. Věžník (1995a) a I.Bičík, A.Götz (1996).
 - Územní diferenciaci českého zemědělství a její vývoj
 - » V.Jančák a A.Götz (1997) a A.Věžník (2004).
 - Sociální souvislosti procesů transformace zejména zemědělských podniků
 - » V.Trnková (1993) J..Ptáček (1996), P.Spišiak (1994 - SR).
 - problematiku hodnocení změn ve využívání půdy
 - » V.Štěpánek (1992), I.Bičík, L.Jeleček (1995), I.Bičík (2002).

Období transformace

- Tématické oblasti:
 - Celý proces transformace zemědělství ČR završený vstupem do EU
 - » I.Bičík,V.Jančák (2005), A. Věžník (2002), na Slovensku P.Spišiak a kol. (2005).
 - oživení celého venkovského prostoru
 - » I. Bičík a kol. (2001) a J..Binek a kol. (2007).
 - učební texty ve kterých je řešena problematika geografie zemědělství
 - » geografii zemědělství ČR zpracovali A.Götz a M.Novotná (1995) a také A.Věžník (1995b).
 - » Z pohledu světového hospodářství L.Skokan (1995), v obecnější rovině pak P.Spišiak (2000).

Konec

- Děkuji za pozornost

» Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.